

**Miloš Hlava, Využití tuhy v době laténské na Moravě : [anotace
diplomové práce]**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada
archeologická. 1998, vol. 47, iss. M3, pp. 97-98*

ISBN 80-210-2012-1

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113784>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
provides access to digitized documents strictly for personal use, unless
otherwise specified.

Často problematicky vymezitelná archeologická kategorie kultovních entit (předmětů, objektů apod.) se jeví příliš úzká pro zachycení toho, co je možno nazvat jako religiozita zkoumaných kultur. Vzhledem k předpokládané prvořadě důležitosti pojednávaného fenoménu v daném období je možné postavit jako alternativu a doplněk k výrobně–spotřebním úvahám o pravěkých společnostech zdůraznění důležitosti duchovního systému pro tato společenství a nabídnout pohled z tohoto zorného úhlu.

Miloš Hlava, Využití tuhy v době laténské na Moravě (Brno 1997). 220 stran, 28 tabulek, 6 map.

Cílem diplomové práce bylo jednak podat obecný přehled poznatků o využití tuhy od paleolitu po středověk se stručným výhledem až do současnosti, jednak podrobně postihnout doklady o jejím využití a uplatnění v době laténské, na níž je také celá práce zaměřena. Prostorový záběr přitom není omezen pouze na Moravu, naopak je využito i analogií a příkladů z větší části Evropy.

Úvodní části jsou věnovány obecné charakteristice tuhy jako suroviny a jejímu výskytu v přírodě. Práce obsahuje též soupis a mapu povrchových výchozů tuhy na Moravě.

V přehledu o využití tuhy v jednotlivých obdobích jsou pak shromážděny na podkladě literatury příslušné doklady počínaje paleolitem. Obecně je možné konstatovat, že naprostá většina nálezů pochází ze sldlištního prostředí a dokládá patrně použití při zhotovování tuhové či tuhované keramiky; ojediněle jsou zachovány i ozdoby z tuhy (provrtané závěsky), např. v neolitu, halštatu, možná i v laténu; ještě vzácnější jsou hrudky tuhy objevené v hrobech. Uplatnění grafitu se potom výrazně mění v novověku, čímž se však již dostáváme za hranice archeologie.

Záměrem podrobného zpracování laténského období bylo postizení oblastí, kde se na Moravě mohla získávat tuha a vyrábět tuhová keramika, a rovněž shromáždění dokladů o různých způsobech uplatnění tuhy. Vedle kapitol shrnujících bádání o tuze a diskutujících možné způsoby získávání tuhy jsou podány přehledy základního geografického rozšíření tuhové keramiky v Evropě a různých typů přírodovědných rozborů tuhy a grafitové keramiky, přičemž pro konkrétní určení míst původu suroviny jsou nejnadějnější rozboru surového grafitu.

Pro teoretické určení oblastí produkce tuhy bylo zvoleno sledování kvantitativního zastoupení tuhové keramiky v relativně dobře datovaných laténských sldlištních objektech, což bylo doplněno i o některé početné soubory z kulturních vrstev. Závěry pak byly stavěny na předpokladu, že s blízkým výskytem ložisek tuhy souvisí vyšší zastoupení tuhové keramiky a naopak. Vedle toho bylo přihlédnuto i k podrobně zdokumentovaným a kriticky zrevidovaným nálezům zlomků surové tuhy z Moravy (20 lokalit + 2 další nejisté), jejichž soupis spolu s obdobným přehledem pro celou keltskou Evropu postihujícím zhruba dalších 50 nalezišť je součástí práce. Na základě velkého výskytu tuhové keramiky a koncentrace poloviny zlomků tuhy spolu s dosud blíže nepublikovanými doklady jejího zpracování na sldlišti v Mohelnici lze takřka s jistotou hledat jedno z center těžby tuhy a výroby tuhové keramiky na Mohelnicku, a to přinejmenším v období LT B2–C1. Pro jižní Moravu je v LT D1 přírodovědnými rozboru doložen import tuhy z jižních Čech do Milovic, který ostatně zasahuje až na Slovensko (LT C — Čataj). Důležité je, že jižní Čechy byly stabilně osídleny až v závěru éry plochých keltských pohřebišť, takže importy tuhy z jižních Čech mohou odrážet díleč změnu v systému zásobování tuhou na jižní Moravě. Využití dalších ložisek zůstává zatím v rovině hypotéz.

Doposud nelze říci, že by tuhová keramika byla vyspravována častěji nežli ostatní netuhová; poměr reparací mezi těmito dvěma druhy keramiky v jednotlivých náleзовých celcích tomu totiž nenapovídá.

Podstatná část práce je věnována dokladům využití tuhy v latěnu, a to v prvé řadě tuhové keramice. Pro rekonstrukci postupu její výroby můžeme uvést archeologické doklady prakticky všech jednotlivých kroků, a to v naprosté většině i z moravského území. Řídce je poprvé doložena technická tuhová keramika. Vedle toho disponujeme rovněž vzácnými doklady druhotného použití tuhových střepů, a to jako destiček na odlévání mincí či jiných drobnějších předmětů; vedle toho jsou ovšem známy i skutečné destičky na výrobu mincí z tuhového materiálu. Dále je možné jmenovat druhotné použití tuhových střepů k broušení či tuhování, i jako hrnčířských čepelí. Jsou též známy doklady rozdrcené tuhové keramiky opětovně použité při výrobě nových tuhových nádob jako náhražka za surovou tuhu, jež patrně nebyla k dispozici (Baden–Württembersko, ale i Manching).

Samostatný úsek je také věnován úloze oppid při výrobě tuhové keramiky a při distribuci tuhy; v práci jsou shrnuty a zrekapitulovány doklady nálezů surových grafitů z evropských oppid a náznaky možné výroby tuhové keramiky; zde lze ovšem konstatovat, že úloha oppid nebyla v tomto směru zřejmě nikterak výrazná.

Jedním z možných vysvětlení některé z funkcí tuhové keramiky a jejího pravidelného výskytu i v oblastech bez zdrojů tuhy by mohlo být její uplatnění při manipulacích se životně důležitými produkty, příkladem se solí. Nelze tím ovšem vysvětlit veškerou tuhovou keramiku, její ostatní funkce a vysoký výskyt zůstávají záhadou.

Tuhová keramika mizí z nálezů spolu se zánikem laténské civilizace v 1. století př. n. l., udržuje se ještě krátce na počátku 1. století n. l. v provinciálním Noriku a Pannonii.

Součástí práce je také zveřejnění vybraných objektů z laténského sídliště v Mohelnici (výzkum V. Goše v letech 1969–1974), které lze předběžně datovat do LT B2–C1. Ke kompletní publikaci tohoto naleziště by mělo být přikročeno v nejbližší době.

Jana Švirgová, Počátky církevní architektury na Moravě (Brno 1997). 174 str., 90 obr.

Cílem diplomové práce je kritický pohled na současný stav bádání o počátcích církevní architektury. Téma je časově omezeno na 9. století, z čehož vyplývá, že se jedná výlučně o stavby velkomoravské, geograficky se pak vztahuje především na území Moravy. Pro postižení rozsáhlé a nepřehledné problematiky byla zvolena následující koncepce.

Úvodní dějiny bádání podávají přehled názorů na velkomoravskou církevní architekturu hlavně v období před zahájením terénních výzkumů. Navazuje kapitola soupis staveb, ve které jde o úplný výčet staveb z území Moravy, které jsou velkomoravského původu a mají sakrální charakter (Mikulčice 1 — 12, Staré Město — Na valách, Na Špitálkách, sv. Michal, Uherské Hradiště — Sady, Modrá u Velehradu, Pohansko u Břeclavi). Pro úplnost je v menší míře věnována pozornost také stavbám z území Slovenska (Nitra, Bratislava, Děvín, Ducové) a stavbám problematickým, u nichž je velkomoravské stáří pouze hypotetické (sv. Kliment u Osvětman, Staré Město — Na zervavici, Rybárny, Na kostelíku, sv. Jití v Uherském Hradišti). Otázka počátku české církevní architektury je okrajově zpracována v samostatné kapitole (sv. Kliment na Levém Hradci, rotunda sv. Petra a kostelík Panny Marie na Budči, kostel Panny Marie a rotunda sv. Víta na Pražském hradě).

Přes rozdílnou míru zpracování a publikování výsledků výzkumů dostupné informace o kostelech dovolily sledovat průběh výzkumu, jeho výsledky a rozsah pohřebišť, u kterého byla hlavní